

Emilia Wysocka-Fijorek¹

Zakład Zarządzania Zasobami Leśnymi,
Instytut Badawczy Leśnictwa w Sękocinie Starym

Społeczne, prawne i ekonomiczne aspekty rozwoju gospodarki leśnej w lasach prywatnych

Social, legal and economic aspects of forest management in private forests

„Znaleźć formę zrzeszenia, która by broniła i chroniła całą siłą wspólną osobę i dobra każdego członka i przy której każdy, łącząc się ze wszystkimi, słuchałby jednak tylko siebie i pozostał wolnym jak poprzednio ...”

J. J. Rousseau „Umowa społeczna” (1762 rok)

Synopsis. W Europie właściciele lasów prywatnych mają kluczową rolę w prowadzeniu zrównoważonej gospodarki leśnej, utrzymaniu produktywności lasów oraz zaspokojeniu potrzeb społeczeństwa na drewno. Lasy prywatne w Polsce to 18,4% powierzchni lasów. Charakteryzują się one dużym zróżnicowaniem, zarówno ze względu na wielkość kompleksów leśnych, jak i powierzchnię należącą do jednego właściciela, a także rozmieszczenie w obrębie kraju. Obecnie funkcjonujące rozwiązania prawne w zakresie lasów prywatnych są niewystarczające. Niezbędne zdaje się być wprowadzenie możliwości organizowania się właścicieli lasów tak, aby mogli wspólnie prowadzić gospodarkę leśną. W tym, też kontekście należy zaktualizować obecnie obowiązujące przepisy lub wprowadzić nowe regulacje prawne. W coraz większym stopniu widoczna jest potrzeba zwiększenia efektywności gospodarowania w lasach prywatnych w Polsce oraz wzmocnienia ich roli środowiskotwórczej.

Słowa kluczowe: lasy prywatne, zrzeszenia leśne, właściciel lasu

Abstract. In Europe, private forest owners have a key role in sustainable forests management, maintaining the productivity of forests and satisfy society's needs for wood. Private forests in Poland are 18.4% of the total forests area. They are characterized by high diversity, due to the size of the forest complexes as well as area and also distribution within the country. The existing legal solutions in the field of private forests are not sufficient. Seems to be necessary to introduce the possibility to organize forest owners so they can jointly lead forest management. In that context, it should also update the current regulation or introduce new legislation. Increasingly evident is the need to increase the effectiveness of management in private forests in Poland and to strengthening their environmental role.

Key words: private forests, forest association, forest owner

Wstęp

W Europie właściciele lasów prywatnych mają kluczową rolę w prowadzeniu zrównoważonej gospodarki leśnej, utrzymaniu produktywności lasów oraz zaspokojeniu potrzeb społeczeństwa na drewno [Hirsch, Korotkow, Wilnhammer 2007, Zajac, Lotz, Młynarski 2009]. Europa jest kontynentem o bardzo zróżnicowanej strukturze własności lasów [Eurostat 2009], na którą znaczący wpływ miały zmiany ustrojowe w krajach Europy

¹ Dr inż.; e-mail: E.Wysocka-Fijorek@ibles.waw.pl

środkowej i wschodniej. Cechą charakterystyczną lasów prywatnych jest ich rozdrobnienie. Szacuje się, że w krajach europejskich jest 12 mln właścicieli gruntów leśnych posiadających 115 mln ha powierzchni, co daje 9,6 ha gruntów leśnych na przeciętnego właściciela [Kaczmarek, Kwiecień, Zajac 2000]. Kraje europejskie podjęły różne działania mające na celu przeciwdziałanie problemom wynikającym z fragmentacji lasów [Wysocka-Fijorek 2013].

Prywatyzacja i reprivatyzacja lasów w Europie jest procesem trwającym w dalszym ciągu. Zmienia się więc struktura własności w kierunku zwiększenia powierzchni lasów prywatnych. Przy okazji powstają problemy, których dobrą ilustracją jest sytuacja na Litwie. Tam w lasach przeznaczonych do reprivatyzacji nie prowadzi się gospodarki leśnej. Jednocześnie mała jest liczba właścicieli lasów „odzyskanych”, którzy są zainteresowani łączeniem się w różnego rodzaju organizacje. Zjawisko to, w połączeniu z brakiem lub małą fachową wiedzą leśną właścicieli, powoduje, iż lasy te są niejednokrotnie źle zagospodarowane [Vaičiūnas, Kupstaitis 2005]. Na Litwie proces łączenia się właścicieli lasów prywatnych jest powolny, choć widoczne są pozytywne tendencje. Właściciele lasów zaczynają dostrzegać konieczność oraz zalety płynące z organizowania się oraz komasacji gruntów leśnych [Pivoriūnas 2004, Lazdinis 2005]. W Serbii, mimo podjętych prób, nie udało się zorganizować właścicieli lasów [Nonic i in. 2006].

W niektórych krajach lasy prywatne są własnością przedsiębiorców, a w innych osób fizycznych. Natomiast cechą charakterystyczną lasów prywatnych Finlandii i Szwecji jest „leśnictwo rodzinne”, traktowane jako typ gospodarki prowadzonej we własnym lesie przez rodziny. W Czechach i Słowacji jest kilka organizacji łączących właścicieli lasów prywatnych. Jedną z nich jest Stowarzyszenie Właścicieli Lasów Miejskich i Prywatnych działające w Czechach. Zajmuje się ono, między innymi, kreowaniem polityki i prawa leśnego, zapewnieniem pomocy metodycznej oraz pełni funkcję doradczą. Organizuje także wycieczki i seminaria związane z tematyką leśną [Zahradnik 2006]. W Słowacji funkcjonują np. Stowarzyszenie Właścicieli Prywatnych Lasów i Lasów Wspólnej Własności w obrębie Bańska Bystrzyca, Stowarzyszenie Lasów Miejskich Słowacji [Šebeň 2006]. W Słowenii są dwie organizacje pozarządowe związane z leśnictwem. Jest to Towarzystwo Leśne oraz Stowarzyszenie Myśliwych Słowenii. Sprawami leśnictwa zajmują się również spółdzielnie rolnicze i leśne, co przejawia się np. zakupem drewna, wykonywaniem niektórych prac leśnych. W Słowenii Służba leśna odpowiedzialna jest za rozwój wszystkich lasów [Perko 2006; Medved, Malovrh 2006]. W Chorwacji nie ma organizacji reprezentującej interesy właścicieli lasów na poziomie kraju. Jest jedna organizacja o zasięgu lokalnym „Gora” z Donja Stubica [Čavlović, Posavec, Šporčić 2005]. W Niemczech właściciele lasów prywatnych zrzeszeni są w 14 stowarzyszeniach krajów związkowych (landów). Poza stowarzyszeniem z Badenii-Wirtembergii, należą one do federalnego Związku Stowarzyszeń Niemieckich Właścicieli Lasów (AGDW) [Reoring 2006]. W Szwajcarii szersza współpraca pomiędzy właścicielami lasów prywatnych, a państwową administracją leśną, zaczęła się dopiero po roku 2000, kiedy to wystąpiły znaczne uszkodzenia drzewostanów od wiatru. W Szwajcarii jest mała liczba organizacji łączących właścicieli lasów prywatnych, jednakże obejmuje ona znaczny obszar [Wild-Eck, Zimmermann, Schmithüsen 2006]. W Austrii właściciele lasów zgrupowani są w izby. Członkostwo w nich jest obowiązkowe. Ponadto, w Austrii istnieje wiele zrzeszeń o dobrowolnym członkostwie (np. Austriacka Federacja Stowarzyszeń Prywatnych Właścicieli Lasów, Austriackie Towarzystwo Leśne) [Gschwandtl 1996, Kvarda 2004,

Hogl, Pregering, Weiss 2005, Jandl, Mauser, Schadauer 2006, Weiss i in. 2007]. W Finlandii jest 155 stowarzyszeń leśnych. Ich zadaniem jest pomoc w rozwoju gospodarki leśnej, poprawa opłacalności, doradztwo i szkolenia. Zrzeszenia zgrupowane są w 13 regionalnych związkach właścicieli lasów. Mają one charakter organizacji społecznych, finansowanych przez właścicieli lasów [Ollonqvist 2005, Parviainen 2006].

Kraje europejskie starają się w różnym zakresie i w różny sposób rozwiązać swoje problemy z lasami prywatnymi. W wielu z nich zauważono, iż prowadzenie zrównoważonej gospodarki leśnej jest utrudnione lub wręcz niemożliwe przy rozdrobnionej własności. Właściciele małych działek leśnych mogą mieć trudności z osiągnięciem zysków, transferem wiedzy czy dostępem do infrastruktury [Rometsteiner, Bauer 2005]. Ponadto, trwający proces urbanizacji, starzenia się właścicieli lasów, niustająco rosnąca liczba drobnych gospodarstw leśnych i wynikające z tego rozdrobnienie lasów prywatnych, widoczne są w całej Europie. Prowadzenie nowych zalesień i powstawanie nowych powierzchni zalesionych staje się istotnym problemem w politykach leśnych wielu państw. Coraz silniej zauważa się konieczność organizowania właścicieli lasów, aby w ogóle można było mówić o próbach prowadzenia zrównoważonej gospodarki leśnej.

Lasy w Polsce

Powierzchnia lasów w Polsce zwiększyła się z około 9,0 mln ha w 1999 roku do 9,4 mln w 2013 roku. Ten sam kierunek zmian dotyczył lasów prywatnych (z 1,52 mln ha w 1999 roku do 1,72 mln ha w 2013 roku). Ich udział zwiększył się – odpowiednio z 16,8% do 18,4% powierzchni lasów ogółem. Na terenie Polski 94% (1,62 mln. ha) lasów prywatnych należy do osób fizycznych. Stosunkowo dużą część stanowią te, które są w zarządzie wspólnot gruntowych (0,67 mln. ha – 3,9%). Pozostałe – takie jak lasy prywatne należące do rolniczych spółdzielni produkcyjnych, kościołów, związków wyznaniowych, zawodowych i innych, zajmują stosunkową małą powierzchnię [GUS 2000, 2013]. Zmniejsza się – choć powoli – powierzchnia lasów spółdzielni oraz wspólnot. Właściciele lasów będących we wspólnocie lub spółdzielni występują z nich i wnoszą o podział majątku. Jednocześnie zwiększa się udział lasów w rękach osób fizycznych, wynikający z zalesiania gruntów nieleśnych [Gołos, Głaz, Kwiecień 2003, Kaliszewski 2012].

Lasy prywatne na terenie kraju nie są rozmieszczone równomiernie. Wyraźnie widoczne jest oddziaływanie zdarzeń historycznych. Najmniejszą część, w ogólnej powierzchni, lasy prywatne stanowią na terenie tak zwanych Ziemi Odzyskanych, także w części dawnego zaboru pruskiego oraz na obszarze objętym Akcją „Wisła” w Polsce południowo-wschodniej. Z kolei na terenie Podlasia i Lubelszczyzny udział lasów prywatnych jest znaczący.

Zarządzanie lasami prywatnymi w Polsce

W Polsce nie istnieje administracja leśna której celem byłoby zarządzanie i gospodarowanie, w której wszystkie lasy – niezależnie od formy własności – byłyby traktowane jednakowo. Rolę administracji leśnej, w pewnym zakresie przejmuje tak zwany nadzór. Włączając instytucję nadzoru w system kontroli administracyjnej nad lasami

prywatnymi, nadzór sprawowany jest wobec jednostek o dużym stopniu samodzielności, zaś sama działalność nadzorcza ma na celu głównie zabezpieczenie przestrzegania prawa i jest wykonywana w trybie *ex post*, czyli po realizacji zadania. Na przykład – jeżeli właściciel nie przestrzega zadań związanych z ochroną lasu, to starosta może nakazać wykonanie tych zadań w trybie wydania decyzji administracyjnej.

W lasach prywatnych nadzór odnosi się jedynie do działalności, bez wskazywania podmiotowego. Nadzór nad gospodarką leśną w lasach prywatnych powierzono starostom (art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy o lasach) [Ustawa 1991]. W chwili obecnej jest on zadaniem własnym starostw, nie należy już do zadań administracji rządowej w osobie wojewody. Starosta może powierzyć nadzór nad gospodarką leśną kierownikom jednostek Lasów Państwowych w drodze porozumienia (art. 5 ust. 3 ustawy o lasach). Koszty poniesione przez nadleśnictwa są im zwracane na podstawie ustalonej stawki przypadającej na jednostkę powierzchni [Rumianek 2005].

Powierzanie zadań z zakresu nadzoru nad lasami prywatnymi kierownikom jednostek Lasów Państwowych, wynikało często z braku kadrowego i zawodowego przygotowania starostw [Skolud 1997]. Przyczynami tego, iż coraz częściej nadzór nie był wykonywany przez nadleśnictwa był i jest, między innymi, niedobór środków finansowych na powierzenie nadleśniczemu sprawowania nadzoru. Inną przyczyną jest dążenie części starostów do utrzymania bezpośredniego wpływu na zakres i poziom nadzoru oraz przekonanie o pełnej dyspozycyjności własnych służb [Geszyrch 2006]. Starostowie nadzór nad lasami prywatnymi refundują w różnym zakresie finansowym [Kwiecień 2003].

Wykonywanie nadzoru w lasach prywatnych jest bardzo trudne, a o stopniu jego realizacji decydują nie tylko czynniki prawne, ale również ekonomiczne, a zwłaszcza finansowe. Potwierdzają to kontrole terenowe służb inspekcyjnych i Najwyższej Izby Kontroli [Kwiecień 2003, Rumianek 2005]. Uniemożliwia to realizację zadań podstawowych z punktu widzenia polityki leśnej państwa. Niewystarczający jest zakres zaprezentowanych uregulowań prawnych dotyczących pomocy państwa. System nadzoru samorządowego nad lasami prywatnymi powinien ulec wsparciu przez stworzenie warunków prawnych i organizacyjnych w kierunku:

- zachęcania właścicieli lasów prywatnych do łączenia się w grupy w celu wspólnego i racjonalnego zagospodarowania lasów,
- finansowania działań wspomagających prywatnych właścicieli lasów z budżetów gmin, w tym w zakresie profilaktyki przeciwpożarowej (wejście zasady subsydiarności),
- władczego charakteru czynności starosty w odniesieniu do zadań typowo gospodarczych,
- pozostawienia w kompetencjach starosty zlecenia sporządzania uproszczonych planów urzędniowych,
- ograniczenia prawa (i obowiązku) nakładania przez starostę na właścicieli lasów prywatnych zadań decyzją administracyjną wyłącznie do spraw związanych z potrzebą zachowania trwałości powierzchni leśnej oraz biologicznej, ochronnej i socjalnej funkcji lasu.

Kluczowe problemu gospodarowania i zarządzania lasami prywatnymi

W Europie większość lasów jest w rękach właścicieli prywatnych, co wiąże się z potrzebą rozwiązania problemu wyboru najlepszego sposobu gospodarowania w tych lasach. Biorąc pod uwagę wielkość posiadłości leśnych, tradycje dotyczące form gospodarowania, uwarunkowania społeczne czy historyczne, to trudno jest znaleźć model, który łatwo byłoby zastosować w warunkach naszego kraju [Wysocka-Fijorek 2013]. Specyfikę lasów prywatnych w Polsce, po stronie właścicieli lasów, można zilustrować w poniższych punktach [Głos, Głaz, Kwiecień 2003, Król 2006, Wysocka-Fijorek 2009a,b,c]:

- średnio mała powierzchnia i znaczne rozdrobnienie działek (własności) leśnych,
- częsty brak wiedzy i kwalifikacji właścicieli lasów do samodzielnego prowadzenia gospodarki,
- częsty brak odpowiedniego sprzętu do prac leśnych,
- zaawansowany (średnio) wiek właścicieli lasów,
- coraz częstsze zamieszkiwanie właścicieli z dala od lasu (np. w miastach),
- brak równomiernego dochodu z lasu,
- użytkowanie według doraźnych potrzeb właścicieli, a nie lasu,
- niewielka tradycja (lub brak) wspólnego gospodarowania.

Z kolei specyfikę tych lasów po stronie państwa, można streścić w poniższych punktach [Gołos, Głaz, Kwiecień 2003; Geszprych, Lotz 2006]:

- niedobór środków finansowych w starostwach na właściwe prowadzenie nadzoru nad lasami prywatnymi,
- niechęć nadleśnictw do prowadzenia nadzoru, ze względu na barak pełnej rekompensaty ponoszonych kosztów,
- zbyt mała liczba pracowników zajmujących się nadzorem,
- brak precyzyjnie określonych kierunków rozwoju lasów prywatnych w danym rejonie,
- niezrównoważone (w stosunku do Lasów Państwowych) potraktowanie lasów prywatnych w ustawie o lasach.

Przegląd dostępnych rozwiązań

W okresie po II wojnie światowej starano się uporządkować sytuację wspólnot gruntowych przez wprowadzenie ustawy z dnia 29 czerwca 1963 roku o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych (Dz. U. 1963, nr 28, poz. 169, z późn. zm.) [Ustawa 1963]. Ustawa ta obowiązuje do dziś, jednak zawarte w niej regulacje znacznie odbiegają od obecnych potrzeb właścicieli lasów wspólnych. Poza tym, nie wszystkie wspólnoty, istniejące w momencie wejścia w życie ustawy, skorzystały z prawnej możliwości uregulowania podstaw swojego funkcjonowania. Duża ich liczba działa na zasadach prawa zwyczajowego [Gołos 2008].

Największą wadą wyżej wskazanej ustawy jest brak jasnej definicji wspólnoty gruntowej. Wyliczono w niej jedynie listę nieruchomości rolnych, leśnych oraz obszarów wodnych zaliczanych do niej. Ważną cechą wspólnot gruntowych jest to, iż – w odniesieniu

do nich – stosuje się przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych (nie łączna), z pewnymi wyjątkami, zapisanymi w ustawie.

Wspólnoty gruntowe zajmują obecnie 67 tys. ha (3,9% lasów prywatnych w kraju). Część z nich funkcjonuje bardzo dobrze. Najbardziej znanym przykładem takiego dobrego wspólnego zagospodarowania lasu jest Wspólnota Uprawnionych Ośmiu Wsi w Witowie, działająca na 3080 ha. Istnieje ona od 1819 roku. Obecnie zrzesza 2090 właścicieli lasów prywatnych mieszkających na terenie ośmiu podhalańskich wsi. Wspólnota Witowska słynie z tego, iż od początku swojego funkcjonowania działa na własny rachunek. Czerpie dochody z obsługi ruchu turystycznego, dzierżawy terenu, wynajmowania budynków i sprzedaży drewna – głównie członkom wspólnoty [Solarczyk 1996a, b, Solarczyk 1997, Półtorak-Kędziółka 2002, Zwijacz-Kozica 2002].

Wspólnoty gruntowe starają się prowadzić gospodarkę leśną, wykorzystując głównie pracę swoich członków. Poza prowadzeniem gospodarki leśnej, wspólnoty leśne niejednokrotnie wspomagają działalność społeczną, na przykład przez przekazywanie drewna dla szkół, straży pożarnej czy na remont dróg [Gołoś 2008].

Inną możliwością organizowania się właścicieli lasów prywatnych są stowarzyszenia. Obecnie obowiązującym przepisem odnoszącym się do stowarzyszeń jest Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 roku Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. 2001 nr 79, poz. 855) [Ustawa 1989]. Stowarzyszenia powstają oddolnie, a ich udział w życiu społecznym opiera się na rzeczywistym zaangażowaniu ich uczestników i członków. Stają się tym samym coraz poważniejszą siłą społeczną, skupiając najaktywniejszych obywateli w swoim środowisku lokalnym. Działania inicjowane przez stowarzyszenia charakteryzują się często spontanicznością oraz szybkością reagowania na bieżące potrzeby np. mieszkańców chcących w sposób szczególnie chronić las. Nadzór nad nimi jest wykonywany przez starostę, ale wyłącznie z punktu widzenia zgodności działalności z przepisami prawa i postanowieniami statutu. Stowarzyszenie może mieć charakter organizacji pożytku publicznego (OPP).

W Polsce po 1989 roku zaczęły powstawać stowarzyszenia łączące właścicieli lasów prywatnych. Pierwsze z nich powstały z inicjatywy Fundacji IUCN Polska (International Union for Conservation of Nature – obecnie The World Conservation Union) oraz firmy konsultingowej Beltra Resources Irlandia [Geszprych 2006], w ramach realizacji projektu „Promowanie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju lasów w Polsce”. Pierwszymi były Gorczańskie, Słopnickie, Wielickie i Zawojskie Stowarzyszenia Właścicieli Lasów Prywatnych [Stowarzyszenia int.]. Kolejne założono w końcu 2004 roku w Radomiu. W 2005 roku powstały następne dwa w rejonie świętokrzyskim (Buskie i Jędrzejowskie), a w 2006 roku na Podkarpaciu (Włociańskie i Niebyleckie). Najmłodsze założono w 2009 roku w Lęborku i jest to Nadmorskie Stowarzyszenie Właścicieli Lasów Prywatnych, obejmujące około 320 ha lasów powstałych na mocy ustawy o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesienia [Ustawa... 2001] oraz unijnego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2003-2007.

Wśród obecnie występujących w Polsce sposobów wspólnego zarządzania lasami prywatnymi, najpopularniejsze są stowarzyszenia i wspólnoty. Zasadniczym podobieństwem pomiędzy wymienionymi organizacjami jest wspólny cel działania, czyli prowadzenie gospodarki leśnej na określonym terenie. Ponadto, obie formy posiadają osobowość prawną i działają na podstawie statutu.

Zasadniczą różnicą w zasadach funkcjonowania stowarzyszeń i wspólnot jest m.in. możliwość samodzielnego pobierania pożytków z lasu (stowarzyszenie nie ma na celu

prowadzenia wspólnej gospodarki leśnej). Celem wspólnoty jest wspólne prowadzenie gospodarki leśnej. Kolejną różnicą jest to, iż stowarzyszenie jest organizacją dobrowolną. Wspólnoty gruntowe zostały utworzone na podstawie przepisów ustawy o wspólnotach gruntowych z 1963 roku, jako instytucja przymusowa, powstająca niezależnie od woli potencjalnych współników. Największą zaletą wspólnot gruntowych jest wspólne prowadzenie gospodarki leśnej. W obecnej sytuacji prawnej nie jest możliwe zakładanie nowych wspólnot gruntowych. Byłoby to możliwe po nowelizacji ustawy o wspólnotach gruntowych.

Dyskusja

Lasy prywatne w Polsce to niespełna 18,4% powierzchni lasów warto, więc postawić sobie pytanie „czy warto zajmować się lasami prywatnymi?” Na to, że „nie warto”, podawano argumenty, że zajmują małą powierzchnię, są źle zagospodarowane, rozdrobnione, a właściciele nie uda się zorganizować. Projekt połączenia lasów prywatnych z państwowymi we wspólnym gospodarowaniu, z reguły przyjmowano bez aprobaty.

Mówiąc o lasach prywatnych w Polsce należy mieć na uwadze ich historię. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku częste było oddawanie gospodarstw chłopskich na rentę. Las – jeżeli stanowił część takiego majątku – za pośrednictwem Państwowego Funduszu Ziemi z reguły był dołączany do najbliższego nadleśnictwa.

W ustawie o lasach z 1991 roku w wyraźny sposób były preferowane Lasy Państwowe. Wydawało się, że w odniesieniu do lasów prywatnych w ustawie respektowano opinię o ich mniejszym znaczeniu i trudności zarządzania z racji problemów własnościowych. Ustawa o lasach wpłynęła na zmianę polskiego leśnictwa. W opinii Graszka-Petrykowskiego [2009] w Polsce mamy leśnictwo „misyjne” (w odróżnieniu od „ekonomicznego”). Pomijając kontekst tej wypowiedzi, świadczy ona o wyraźnym eksponowaniu środowiskotwórczej i społecznej funkcji polskich lasów, kosztem (częściowym) efektywności ekonomicznej. Jednak ta ocena zapewne dotyczyła lasów państwowych – najpospolitszej formy własności – a nie lasów prywatnych [Płotkowski 2003].

Prowadzenie przez właścicieli lasów wspólnej gospodarki leśnej przyczyniłaby się do ograniczenia problemów lasów prywatnych w Polsce. Pozostając w konwencji określenia „leśnictwo misyjne” i „leśnictwo ekonomiczne” można powiedzieć, że w odniesieniu do lasów (właścicieli) prywatnych za wspólnym prowadzeniem gospodarki leśnej przemawiają czynniki ekonomiczne i organizacyjne. Z argumentów podawanych we wcześniejszych częściach pracy, warto przypomnieć najważniejsze: przejście gospodarowania przez kwalifikowane osoby i zapewnienie równomierności dochodów.

Istotnym problemem dotyczącym właścicieli lasów prywatnych, niejednokrotnie poruszonym w badaniach, jest wiek właścicieli lasów. Coraz większego znaczenia nabiera podeszły wiek właścicieli lasów prywatnych. Nasila się również zjawisko znacznej odległości lasu od miejsca zamieszkania [Medved 2005, Perko 2006, Mutz 2007], a w rezultacie niedostateczny lub całkowity brak prowadzenia gospodarki leśnej w posiadanym lesie [Zimmermann, Wild-Eck 2007]. Przeciętni właściciele lasów w Polsce są charakteryzowani, jako osoby starsze, z niskim poziomem wykształcenia (w tym z zakresu leśnictwa), nie posiadające niezbędnych urządzeń i narzędzi do prowadzenia prawidłowej gospodarki leśnej [Gołos, Geszprych 2005]. Jednocześnie są to osoby, które –

z powodu doświadczeń zdobytych w poprzednim systemie politycznym – są przeciwne zmniejszaniu możliwości decydowania o ich własności. Innym zjawiskiem nasilającym się po wejściu Polski do Unii Europejskiej jest specjalizacja gospodarstw rolnych, szczególnie wśród młodych rolników. Istotnym zjawiskiem, zaobserwowanym m.in. w Austrii było to, że właściciele małych nieruchomości leśnych prowadzili gospodarkę pod kątem własnych potrzeb, często traktując las jako awaryjne źródło dochodu, zaś właściciele dużych nieruchomości leśnych prowadzili gospodarkę bardziej racjonalną [Weiss i in. 2007].

Interesującym przykładem działań zmierzających do organizowania się właścicieli lasów prywatnych była inicjatywa podjęta w Szwajcarii. W kantonie Lucerna właściciele lasów prywatnych zorganizowali się w celu wspólnego zarządzania lasami [Röösli-Brun 2007, Abt 2008]. Powstały regionalne organizacje zarządzane przez profesjonalnych leśników dla zagospodarowania i utrzymania lasów. Te organizacje swój sukces zawdzięczały prawdopodobnie temu, iż powstały w wyniku inicjatyw oddolnych oraz temu, iż władze kantonu wykazały chęć udzielenia im pomocy finansowej [Schmidhauser 2008].

Konieczne jest podejmowanie tematu lasów prywatnych w kontekście zarówno sytuacji właściciela – w większości przypadków rolnika – jak i stanu lasów. Częste podnoszenie tematyki lasów prywatnych może poprawić sytuację oraz zwiększyć znaczenia lasów prywatnych w Polsce.

Wnioski

Wyniki przeprowadzonej analizy oraz porównania z rezultatami innych prac, wykonanego w ramach dyskusji sformułowano następujące wnioski:

1. Zwiększająca się powierzchnia lasów prywatnych w Polsce oraz ich rozmieszczenie na obszarze kraju (w niektórych rejonach lasy prywatne stanowią ponad 50% powierzchni lasów) powoduje to, iż ich znaczenie wzrasta.

2. Obecnie funkcjonujące rozwiązania prawne w zakresie lasów prywatnych są niewystarczające. Konieczna jest wprowadzenie możliwości organizowania się właścicieli lasów tak, aby mogli wspólnie prowadzić gospodarkę leśną. W tym, też kontekście należy zaktualizować obecnie obowiązujące przepisy lub wprowadzić nowe regulacje prawne.

3. Proponując rozwiązania prawne ułatwiające organizowanie się właścicielom lasów należy mieć na uwadze efekty ekonomiczne, społeczne i przyrodnicze wspólnego gospodarowania.

4. Wskazane jest wdrożenie rozwiązań systemowych, które zapewnią prowadzenie gospodarki leśnej oraz dadzą możliwość poprawy efektywności prowadzenia nadzoru nad lasami niepaństwowymi.

Literatura

- Abt T. [2008]: Der klassische Privatwaldkanton Luzern im Aufbruch. Schweiz. Z. Forstwes. 7, 174-176.
Čavlović J., Posavec S., Šporčić M. [2005]: Small-scale Private Forest Management in Croatia. W: S. Mizaras (red.), Small-scale forestry in a Changing Environment, 175-184, Kaunas.
Eurostat [2009]: Eurostat Pocketbooks. Forestry statistics. Edition 2009. [Available at:] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/K_-78-09-993/EN/KS-78-09-993-EN.PDF. [Accessed: April 2014].

- Geszprych M. [2006]: Podstawy prawne i ekonomiczno-finansowe funkcjonowania stowarzyszeń prywatnych właścicieli lasów w Polsce i w wybranych krajach europejskich – analiza porównawcza. Dokumentacja naukowa IBL, Warszawa.
- Geszprych M., Lotz D. [2006]: Podstawy prawne i ekonomiczno-finansowe funkcjonowania stowarzyszeń prywatnych właścicieli lasów w Polsce i wybranych krajach europejskich – analiza porównawcza. Dokumentacja IBL, Warszawa.
- Gołos P. [2008]: Wspólnoty gruntowe – tradycyjna forma gospodarowania lasami. Sylwan 2, 54-68.
- Gołos P., Geszprych M. [2005]: Small-scale Forestry in Poland – Results of the Project. [w:] S. Mizaras (red.), Small-scale forestry in a Changing Environment: 185-190, Kaunas.
- Gołos P., Głaz J., Kwiecień R. [2003]: Analiza prywatnych gospodarstw rolno-leśnych i leśnych w Polsce – projekt sieci gospodarstw testowych. Dokumentacja etapowa IBL, Warszawa.
- Graszka-Petrykowski D. [2009]: Lasy po szwedzku. Las Polski 13-14, 8-10.
- Gschwandt I. [1996]: Struktura organizacyjna gospodarstwa leśnego w Austrii. W: Zarządzanie lasami prywatnymi w Polsce. Pułtusk 28-29 października 1996. Materiały konferencyjne.
- GUS [2000]: Rocznik Statystyczny Leśnictwo 2000, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.
- GUS [2013]: Rocznik Statystyczny Leśnictwo 2013, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.
- Hirsch F., Korotkow A., Wilnhammer M. [2007]: Private forest ownership in Europe. Small-scale forestry 3, 23-25.
- Hogl K., Pregering M., Weiss G. [2005]: Who are Austria's Forest Owners? Attitudes and Behaviour of Traditional and New Forest Owners. W: S. Mizaras (red.), Small-scale forestry in a Changing Environment, 279-288, Kaunas.
- Jandl R., Mauser H., Schadauer K. [2006]: Austria. [w:] E. Bernadzki (red.), Forest and forestry in European Union countries. Wyd. IBL, Warszawa, 11-17.
- Kaczmarek K., Kwiecień R., Zając S. [2000]: Przegląd uregulowań prawnych i zasad funkcjonowania gospodarstwa leśnego w krajach Unii Europejskiej w aspekcie polityki leśnej państwa. Dokumentacja naukowa. IBL Warszawa.
- Kaliszewski A. [2012]: Problemy realizacji „Krajowego programu zwiększania lesistości” po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Leśne Prace Badawcze, 2012, vol. 73(3), 189-200.
- Król A. [2006]: Lasy prywatnych właścicieli w środowiskowym i gospodarczym rozwoju Małopolski z punktu widzenia Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie W: Quo vadis, Forestry? Wyd. IBL, 141-148.
- Kvarda E. [2004]: Non-agricultural forest owners' in Austria – a new type of forest ownership. Forest Policy and Economics 6, 459-467.
- Kwiecień E. [2003]: Nadleśnictwo Rutka pod znakiem lasów niepaństwowych. Głos Lasu 4, 21-24.
- Lazdinis M. [2005]: Cooperation in Private Forestry of Post-Soviet System: Forest Owners' Cooperatives in Lithuania. Management and Policy 4, 377-390.
- Medved M. [2005]: Statistical Research of Forest Management of Private Family Forests in Slovenia [w:] S. Mizaras (red.), Small-scale forestry in a Changing Environment, 175-184, Kaunas.
- Medved M., Malovrh S. [2006]: Associating of Small-scale Forest Owners in Slovenia. Small-scale forestry and rural development, 282-288.
- Mutz R. [2007]: Privatwaldforschung in Deutschland: Überblick und Folgerungen. Schweiz. Z. Forstwes. 9, 285-292.
- Nonic D., Tonic N., Markovic J., Herbst P., Krajcic D. [2006]: Organization of private forest owners in Serbia compared to Austria, Slovenia and other Central European Countries [w:] IASCP European Region Meeting. Building the European Commons: from Open Fields to Open Source. Brescia-Italy, 1-14.
- Ollonqvist P. [2005]: Forestry Policy and Private Investments in Finland during 1960-2003 – from Progressive Timber Management to Sustainable Forest Management [w:] S. Mizaras (red.), Small-scale forestry in a Changing Environment, 23-36, Kaunas.
- Parviainen J. [2006]: Finland. [w:] E. Bernadzki (red.), Forest and forestry in European Union countries. Wyd. IBL Warszawa, 79-100.
- Perko F. [2006]: Slovenia. [w:] E. Bernadzki (red.), Forest and forestry in European Union countries. Wyd. CILP, 403-416.
- Pivoriūnas A. [2004]: Needs of Private Forest Owners in the Context of Changing Political System: Lithuania as a Case Study. Management and Policy 3, 191-202.
- Płotkowski L. [2003]: Działalność Unii Europejskiej w sektorze leśnym. Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa.
- Półtorak-Kędziołka A. [2002]: Prawa i obowiązki właścicieli lasów. Las Polski 3: 22-23.

- Reoring H.W. [2006]: Niemcy [w:] E. Bernadzki (red.), *Lasy i leśnictwo krajów Unii Europejskiej*. Wyd. CILP, 190-206.
- Rööfli-Brun B. [2007]: Kooperation im Luzerner Privatwald (Essay). Schweiz. Z. Forstwes. 9, 270-274.
- Rumianek A. [2005]: Problem z prywatnymi. *Głos Lasu* 3, 41-43.
- Schmidhauser A. [2008]: Kollektiv handel im Klein parzellierten Luzerner Wald: ein Erfahrungsbericht. Schweiz. Z. Forstwes. 12, 441-447.
- Šebeň V. [2006]: Slovakia [w:] Forest and forestry in European Union countries. Wyd. CILP, 384-402.
- Skołod P. [1997]: Zlecony nadzór nad lasami w latach 1992-1996. *Las Polski* 23, 6-8.
- Solarczyk S. [1996a]: Organizacja i gospodarka finansowa Wspólnoty Leśnej w Witowie. *Głos Lasu* 9, 29-32.
- Solarczyk S. [1996b]: Ochrona przyrody i gospodarka finansowa wspólnoty leśnej w Witowie. *Głos Lasu* 10, 23-27.
- Solarczyk S. [1997]: Działalność gospodarza. Wspólnota leśna w Witowie. *Głos Lasu* 2, 17-18.
- Ustawa [1963]: Ustawa z dn. 29 czerwca 1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych (Dz. U. 1963, nr 28, poz. 169, z późn. zm.).
- Ustawa [1989]: Ustawa z dn. 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. 2001 nr 79, poz. 855).
- Ustawa [1991]: Ustawa z dnia 28 września 1991 roku o lasach (Dz. U. 2005 nr 45, poz. 435)
- Ustawa [2001]: Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 roku o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesienia (Dz. U. 2001, nr 73, poz. 764).
- Vaičiūnas V., Kupstaitis N. [2005]: Private Forestry in the Context of Lithuanian Forestry Policy [w:] S. Mizaras (red.), *Small-scale forestry in a Changing Environment*, 10-21, Kaunas.
- Weiss G., Hogl K., Rametsteiner E., Sekot W. [2007]: Privatwald in Österreich – neu entdeckt. Schweiz. Z. Forstwes. 9, 293-301.
- Wild-Eck S., Zimmermann W., Schmithüsen F. [2006] Extension for Private Forest Owners: Insights from a Representative Opinion Poll in Switzerland. *Small-scale Forest Economics, Management and Policy* 5, 161-174.
- Wysocka-Fijorek E. [2009a]: Lasy drobnej własności leśnej w okresie międzywojennym [w:] B. Wiśniowska-Kielian (red.), *Wielokierunkowość badań w rolnictwie i leśnictwie: monografia 2009*, T. 1. Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego, Kraków, 323-329.
- Wysocka-Fijorek E. [2009b]: Zarządzanie lasami prywatnymi w Polsce. Materiały Krakowskiej Konferencji Młodych Uczonych 2009. Kraków, 17-19 września 2009 / Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Grupa Naukowa Pro Futuro. Kraków, Fundacja Studentów i Absolwentów Akademii Górniczo-Hutniczej "Academica", 457-464.
- Wysocka-Fijorek E. [2009c]: Conception of Management of Private Forest in Poland [w:] R. Deltuvus, *Rural Development 2009*, Wyd. Lithuania University of Agriculture, Kaunas, 205-210.
- Wysocka-Fijorek E. [2013] Koncepcja prywatno-państwowej spółki leśnej. *Sylwan* 11, 803-810.
- Zahradnik P. [2006]: The Czech Republic. W: E. Bernadzki (red.), *Forest and forestry in European Union countries*. Wyd. CILP, 47-57.
- Zając S., Lotz D., Młynarski W. [2009]: Wybrane cechy gospodarki leśnej w Polsce na tle krajów europejskich. *Leśne Prace Badawcze* 4, 411-418.
- Zimmermann W., Wild-Eck S. [2007]: Struktur, Verhalten und Einstellung von Schweizer Privatwaldeigentümern. Schweiz. Z. Forstwes. 9, 275-284.
- Zwijacz-Kozica T. [2002]: Wspólnota leśna w Witowie. *Las Polski* 3, 14-15.